

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

УДК :364.62-056.26-053.2:615.851.3

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

кандидат філософ. наук, доцент

_____ Інна САВИЦЬКА

« _____ » _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри соціальної
роботи та реабілітації

доктор пед.наук, доцент

_____ Ірина СОПІВНИК

« _____ » _____ 2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**«СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА КІБЕРБУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ
СЕРЕДОВИЩІ»**

Спеціальність

231 «Соціальна робота»

Освітня програма

«Соціальна робота»

Гарант освітньої програми

доктор педагогічних наук, професор _____

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

_____ Інна ОСАДЧЕНКО

(ПІБ)

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

кандидат педагогічних наук _____

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

_____ Наталія ТІЛКІНА

(ПІБ)

Виконала

(підпис)

_____ Валерій ДЕМИДЕНКО

КИЇВ-2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно – педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної
роботи та реабілітації

_____ Ірина СОПІВНИК.
(підпис) (ПІБ)

«___» _____ 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Демиденко Валерій Андрійович

Спеціальність *231 «Соціальна робота»*
Освітня програма *«Соціальна робота»*

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи **«Соціальна профілактика кібербулінгу в підлітковому середовищі**, затверджена наказом ректора НУБіП України від *«11» жовтня 2025 р. № 1819 »С*».

Термін подання завершеної роботи на кафедру *«20» травня 2025 р.*

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: державні документи, посібники, словники, довідники, методична, наукова література, публікації щодо теми дослідження.

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. З'ясувати сутність поняття соціальна профілактика кібербулінгу в науковій літературі.
2. Провести соціологічне дослідження щодо поширення кібербулінга в шкільному середовищі
3. Провести теоретико-методологічний і нормативно-правовий аналіз і розробити проекту по вдосконаленню профілактики кібербулінга.
4. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів профілактики кібербулінга в шкільному середовищі.

Дата видачі завдання *«13» вересня 2024 р.*

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи _____ Наталія ТІЛКІНА
Завдання прийняла до виконання _____ Валерій ДЕМИДЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ КІБЕРБУЛІНГА В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	8
1.1. Кібербулінг як соціальний феномен	8
1.2 Психологічні особливості сприйняття кібербулінга в різні вікові періоди .	15
1.3 Механізми профілактики кібербулінга.....	24
2. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПРОФІЛАКТИКИ КІБЕРБУЛІНГА В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА ПРИКЛАДІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	32
2.1 Цілі, завдання, зміст дослідження по вивченню проблеми кібербулінга в шкільному середовищі.....	32
2.2 Програма соціальної профілактики кібербулінга.....	43
ВИСНОВОК.....	53
ЛІТЕРАТУРА.....	56
.....	75

ВСТУП

Поява соціальних мереж зробила революцію в людському спілкуванні, значно поліпшивши життя людей. Це робить людей ближче один до одного, забезпечує доступ до величезної інформації в режимі реального часу і полегшує маркетинг і бізнес. Проте, незважаючи на його незліченні переваги, ми повинні враховувати деякі з його негативних наслідків, таких як онлайн-домагання і кібербулінг. Кібербулінг стає серйозною, масштабною проблемою, що завдає збитку в онлайн-житті людей. Це явище створює потребу в автоматизованих, керованих даними методах аналізу і виявлення такої поведінки.

Проблема булінга в шкільному колективі сучасного суспільства надзвичайно поширена і досить актуальна, але чомусь цю проблему з тих або інших причин намагаються замовчувати, адже її не прийнято обговорювати. З одного боку, вчителі ігнорують цю проблему, піклуючись про власну репутацію, а з іншої - батьки, які не звертають уваги на булінг, оскільки вважають, що діти будуть більше пристосовані до життя. Саме тому цю проблему не вирішують, а навпаки, вона стає усе більш поширеною у сучасному світі.

Гіпотеза дослідження - використання сучасних інтерактивних технологій, спрямованих на профілактику агресивної поведінки підлітків, таких, як, наприклад, проект «Стоп кібербулінг» дозволить підвищити ефективність роботи по зниженню прояву кібербулінга в підлітковому і молодіжному середовищі.

Об'єкт дослідження - булінг і кібербулінг як соціальний феномен в шкільному середовищі.

Предмет дослідження - механізми протидії поширенню кібербулінга в шкільному середовищі на прикладі загальноосвітньої школи.

Мета дослідження- вдосконалення механізмів профілактики кібербулінга в шкільному середовищі.

Завдання дослідження :

1. Провести теоретико-методологічний і нормативно-правовий аналіз.
2. Організувати і провести соціологічне дослідження.
3. На основі проведеного дослідження розробити пропозиції і рекомендації по вдосконаленню профілактики кібербулінга.

Гіпотеза дослідження- тільки за умови системної роботи педагогів, психологів, шкільного самоврядування можна добитися успіху у боротьбі з поширенням кібербулінга.

Методологічну основу дослідження слід охарактеризувати через такі методи як теоретичний аналіз інформації, логічна обробка і структуризація даних, порівняльний аналіз, угруповання і синтез даних і інші.

Практична значущість дослідження : програма знайшла підтримку і реалізується в школах. Мій проект може бути успішно реалізований в муніципальних установах, в школах області.

При проведенні дослідження в роботі використовувалися наступні методи дослідження :

- 1) метод системного аналізу;
- 2) методи стратегічного аналізу, кадровий ресурс, фінансовий ресурс, матеріально - технічний ресурс, інформаційно - методичний ресурс, організаційно - методичний ресурс;
- 3) методи соціологічного дослідження (спостереження, анкетування, опитування).

Теоретична база дослідження. Ще на початку ХХ ст. у світі з'явилася перша публікація, присвячена аналізу проблеми шкільного насильства (булінга). Перші систематичні дослідження проблеми агресії і булінга були проведені в скандинавських країнах: Д. Олвеусом, А. Пікассо, Е. Роландом, П. Хайнеманом. Згодом інтерес виник в США: (Р. Каталано, Л. Хоукінс, Т. Харачой), у Великобританії(В. Ортон, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттум). Системна концепція

дослідження булінга була розроблена Д. Олвеусом, П. Хайнеманном, А. Пикасом, Е. Роландом.

Аналітична база дослідження.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що запропонована в ній розробка методів профілактики кібербулінга дозволить знижувати рівень агресії і насильства серед школярів.

Робота складається з вступу, двох розділів, укладення, бібліографічного списку використаної літератури. У вступі описується актуальність роботи, мета, предмет і об'єкт роботи, послідовність етапів дослідження і методологічна база.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ КІБЕРБУЛІНГА В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Кібербулінг як соціальний феномен

Однією з головних і гострих проблем сучасної початкової школи є булінг і агресія. Булінг може проявлятися у багатьох формах: словесні образи у бік дитини, коли учня не хочуть приймати в колектив, шантажують і часто жорстокість доходить до побиття. Саме тому зараз все більшу актуальність отримує булінг і агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема.

Норвезький учений Д. Ольвеус, один з перших, хто почав досліджувати явище булінга і визначив цей феномен в шкільному колективі, як ситуацію, в якій учень неодноразово і довготривало є об'єктом негативних дій і нападів з боку іншого учня або декількох.

Д. Лейн і Е. Міллер розуміють булінг як тривалий процес свідомих фізичних або психологічних жорстоких відносин, з боку однієї людини або окремої групи до інших. В. Безаг пояснював явище булінга як неодноразові напади тими, хто має велику владу і авторитет, відносно тих, хто слабкіше і немає можливості захищатися, наносячи їм страждання для отримання від цього задоволення.

Роланд вказував на те, що булінг є затяжним процесом свідомої жорстокої фізичної або психічної поведінки з боку індивіда або певної групи по відношенню до іншого індивіда, який не здатний за себе постояти і захистити в такій ситуації. С. Кривцов вважає, що булінг - це жорстке відношення одних дітей до інших, яке має тенденцію повторюватися і при цьому є нерівність сил агресора і жертви. Л. Кишли вважає, що булінг - ця «агресивна поведінка, спрямована на приниження почуттів, вираження негативних емоцій і суджень, які доставляють неприємні відчуття іншій людині».

Вчені визначають булінг як агресивне переслідування одного з членів колективу іншими або його частиною. Пояснюють булінг, як таку поведінку однієї людини по відношенню до іншого, має на меті завдати останній шкоди фізичного або психологічного характеру, а також принизити його і таким

чином затвердити свою владу.

Тому, «булінг» - це умисне застосування сили, загроз або примусу в цілях насильства, залякування або агресивно нав'язаного панування над іншими. Подібна поведінка часто повторюється і стає звичайною. Причиною і початком такої поведінки часто стають відмінності в класі: раса, релігія, сексуальна орієнтація, зовнішній вигляд, поведінка або здібності. «Агресія» - цей прояв фізичної або словесної сили, спрямований на спричинення шкоди іншій людині.

При дослідженні булінга, слід звертати увагу і на його особливості:

- По-перше, в шкільному цькуванні завжди беруть участь три групи учнів : жертва, агресор і спостерігачі(рятівники).

- Булінг зазвичай здійснює хтось один, в основному той, хто є лідером в класі, найпопулярніша особа, яка займає провідне місце і має багато друзів. Оточення вони ділять на дві категорії - «свої» і «чужі».

- Здійснення ними цькування має певну мету: підтвердити авторитет, продемонструвати силу, принизити, отримати вигоду або просто розважитися. Але булінг може здійснюватися і тоді, коли кривдникові просто бракує уваги. Враховуючи це, агресор починає знущання.

Слід зазначити і те, що у шкільних агресорів яскраво виражені риси вдачі і завищена самооцінка. Їм байдужі страждання інших дітей і те, що вони випробовують. У них низький рівень емпатії, а від того, що підпорядковують когось своїй волі, отримують задоволення. Булінг - кривдники вважаються звичайною розвагою.

Проте деякі дослідники відмічають, що існує два типи жертв : агресивні і покірні. На думку Д. Ольвеуса, покірні жертви намагаються уникати кривдників, а не протистояти їм. Вони відрізняються високим рівнем тривожності, не проявляють агресивності і намагаються бути обережніше. Такий тип жертв страждає низьким почуттям власної гідності і схильні винити в усьому собі.

Агресивні жертви мають емоційну нестабільність. Вони надмірно тривожні, легко піддаються провокаціям, показують своє роздратування і гнів,

чим провокують ще більшу агресію. У цьому вони дещо схожі на кривдників. Крім того, вони здатні до помсти, яка є захисною емоційною реакцією.

Спостерігачі - це ті, хто споглядають дійство, що відбувається. Виділення їх характерних рис ускладнене їх різноманіттям, оскільки переважна більшість учнів стають саме глядачами. Вони бувають активними, пасивними і байдужими.

Пасивні глядачі, як правило, не відчують задоволення від булінга, але вимушені мовчати від страху, що самі виявляться в ролі жертви. Саме страх сприяє закріпленню цькування в шкільному середовищі. Боячись зайняти те положення, в якому знаходиться жертва, спостерігачі мовчать і не проявляють співчуття. Така мовчазна згода може створювати враження, що глядачі знаходяться на стороні кривдника.

Активними спостерігачами є ті, кому подобається знущання. Вони відкрито виражають свою підтримку у бік шкільного агресора і отримують задоволення від того, що відбувається. При цьому можуть голосно сміятися, щоб привертати увагу, коментувати ситуацію і що відбувається, а також знімати на камеру, після чого поширювати знятий матеріал в інтернет для загального огляду і обговорення. Користуючись такою поведінкою, вони отримують прихильність кривдників і заробляють свій авторитет. Крім того, спостерігачами можуть бути не лише самі учні, але і дорослі, наприклад учителі і працівники школи. Саме глядачі є необхідною складовою діянь шкільних агресорів. Тільки при їх наявності кривдник зможе максимально продемонструвати себе і публічно показати свою владу і авторитет.

Булінг буває декількох видів: фізичний булінг, поведінковий булінг, вербальна агресія, кібербулінг. Фізичне знущання проявляється у вигляді ударів, бійок, криків, плювок, спотикань, поштовхів, стусанів, щипань і поштовхів; Словесне цькування включає обзивання, загрози, кепкування і т. д. Соціальне цькування — це дії, спрямовані на те, щоб поставити кого-небудь в невміле положення на публіці. Наприклад, поширення чуток, навмисне опущення кого-небудь, сміх або висміювання кого-небудь. Якщо знущання

здійснюються групою, це називається мобінг. Багато випадків знущань відбуваються із-за відмінностей в соціальному класі, таких як раса, релігія, сексуальна орієнтація, зовнішній вигляд і т. д.

Проаналізувавши думки різних учених, ми дійшли висновку, що шкільний булінг - ця агресивна поведінка, зазвичай може повторюватися. Її мета - завдати шкоди, викликати страх або тривогу, а також створити негативне середовище в школі. Булінг виникає тоді, коли існує певний дисбаланс сил. Булінг в шкільному середовищі може виникати як на території школи, так і за її межами. Виходячи з вище переліченого, можемо визначити основні форми прояву шкільного булінга : фізичний шкільний булінга і психологічний шкільний булінг.

З розвитком нових інформаційних технологій, особливо з появою мережі інтернету, серед сучасних школярів широко почав використовуватися кібербулінг. Здійснюється він за допомогою різних засобів телекомунікацій. А відносяться до нього: розміщення різних записів у вигляді фото і відео в соціальних мережах, що псуєть репутацію жертви. Також це можуть бути принизливі коментарі, імітування чужих профілів на різних сайтах. Крім того, до кібербулінга відносяться і образи і загрози на телефон, електронну адресу або інші електронні пристрої.

Діти і підлітки були пов'язані і залежні від використання Інтернету і інших соціальних мереж під час пандемії COVID19 як для навчання, так і для спілкування. Вимушена ізоляція через хворобу зробила багатьох з цих молодих людей більше уразливими для дій хуліганів. Крім того, оскільки онлайн-середовище стало основним форумом для вираження ідей під час карантину, викликаного пандемією, кількість онлайн-контенту, використовуваного підлітками, робить негативний вплив. Злочинці не усвідомлюють шкоди і шкоди собі і іншим в результаті своїх дій в мережі. Серед них гарчання, горе як ефект, що виникає в результаті кібербулінга. Щось збиває з пантелику, так це труднощі жертви в обмеженні і запереченні негативного впливу кібербулінга. Незважаючи на деякі розбіжності в книгах з приводу значення кібербулінга,

загальною рисою вважається наявність «наміру завдати шкоди жертві» з боку агресора.

Інтернет є причиною проблеми кібербулінга, яка виникає серед дітей і підлітків. Також неможливо, щоб діти в майбутньому не користувалися ІНТЕРНЕТ-ЗМІ, тому що вони не можуть розв'язати проблему кібербулінга. Зараз це вимагає реальної уваги і дій. Самооцінка дітей, які стають злочинцями і жертвами кібербулінга, безумовно, відрізняється від тих, хто цього не випробовує. Крім того, наслідки кібербулінга пов'язані з відчаєм або самогубством. Було показано, що хулігани, їх жертви і жертви хуліганів зазнають емоційні і поведінкові проблеми. По цій причині вкрай важливо зосередитися на хуліганах і жертвах агресії, а також на дітях і молодих людей, що стали жертвами. Деякі методи кібербулінга, такі як досвід жертв і злочинців, включають обмін миттєвими повідомленнями, чати і електронну пошту. Незважаючи на несприятливі наслідки кібербулінга, дослідження показали, що більшість підлітків не зроблять ніяких дій, якщо дізнаються про інцидент кібербулінга за участю друга або однокурсника. Причина, яку молоді люди назвали для цього, полягає в тому, щоб уникати конфліктів і підтримувати групову гармонію. Це припускає, що молоді люди мають бути обізнані про наслідки інцидентів кібербулінга, оскільки дослідження ясно показують дуже несприятливі наслідки отримання повідомлень про кібербулінг.

Загальне визначення кіберзалякування описує його як «онлайн - поведінка, яка включає три характеристики :(1) воно здійснюється окремими особами або групами з використанням електронних або цифрових засобів масової інформації; (2) неодноразово передаються ворожі або агресивні повідомлення; і(3) поведінка здійснюється з наміром заподіяти дискомфорт або завдати шкоди об'єкту».

Кіберзалякування підлітків відрізняється від традиційного булінга. CDC (Центр протидії захворювань в США) визначає традиційне знущання як «будь-яку небажану агресивну поведінку іншого підлітка або групи молодих людей, які не є братами і сестрами, яке пов'язане із спостережуваним або

передбачуваним дисбалансом влади і повторюється кілька разів або з високою вірогідністю повториться. Залякування може завдати шкоди або страждань цільовій молоді, у тому числі фізична, психологічна, соціальна або освітня шкода». Кіберзалякування дійсно включає ті ж три основні характеристики: небажана агресивна поведінка, повторення повідомлень і спричинення шкоди жертві. Різниця в тому, що традиційний булінг в основному відбувається в шкільних стінах, тоді як кібербулінг може відбуватися у будь-який час доби.

Таким чином, кібербулінг - це залякування з використанням цифрових технологій, які можуть включати стільникові телефони, електронну пошту і додатки для соціальних мереж.

Кібербулінг включає :

- Розіграш: повторні зависання; анонімні, глузливі або загрозові телефонні дзвінки.

- Обмін зображеннями: пересилка або обмін несхвальними або особистими зображеннями без дозволу.

- Зображення відверто сексуального характеру. Пересилка або обмін зображеннями сексуального характеру з особами молодше

18 років є кримінальним злочином (дитяча порнографія), за який може бути порушена кримінальна справа.

- Текст і електронна пошта : відправка образливих або загрозових текстових повідомлень або електронних листів.

- Особиста онлайн-інформація: Публікація в Інтернеті чиєїсь приватної, особистої або невмілої інформації без дозволу або поширення чуток в Інтернеті.

- Крадіжка особистих даних : прийняття чиєї-небудь особи в Інтернеті і негативне представлення їх таким чином, що це завдає збитку їх репутації або стосункам.

- Сайти ненависті : створення сайтів ненависті або реалізація кампаній соціального виключення з використанням додатків соціальних мереж.

Як і у випадку із звичайним знуцанням, кібербулінг може включати використання технології таким, що вчиться школи або декількома учнями для

проведення кампанії проти іншого учня. Це може включати підготовку жертви до нападу або приниження з боку інших, відеозапис їх страждань і розміщення відео в Інтернеті і так далі.

Незважаючи на ці очевидні відмінності, між звичайним і кібербулінгом також є значна схожість. Одним з них є наявність дисбалансу сил. У хулігана є певні рівні контролю над жертвою із-за його або її наміру завдати шкоди жертві, принизити, збентежити і турбувати, а також мотивація ізолювати або піддати остракізму. Ці наміри однакові як в звичайному, так і в кібербулінгу. Крім того, види поведінки, що характеризує конвенціональне і кібербулінг, співпадає. Хуліган ширить чутки, погрожує або ображає свою жертву. Традиційно діти, з яких знущалися, також поводитися так, а саме, щоб підняти свій соціальний статус, підтримати самооцінку, через гнів і розчарування, через соціальні проблеми або через те, що з них знущалися.

1.2 Психологічні особливості сприйняття кібербулінга в різні вікові періоди

Майже половина підлітків у віці від 13 до 17 років (46%) повідомляють, що коли-небудь стикалися з принаймні одним з шести випадків кіберзалякування, опитаних в ході нашого опитування, проведеного з 14 квітня по 4 травня 2025 року. На рис. 1 показані результати нашого дослідження. Дослідження показали криволінійну залежність серед молоді, при цьому найвищі показники участі доводяться на вік 12-15 років (хоча деякі дослідження показали, що кіберзалякування може продовжувати рости в пізньому підлітковому віці). У 2025 році було виявлено, що пік кіберзалякування доводиться на вік близько 14 і 15 років, а потім знижується в останні роки підліткового віку. Зважаючи, що соціальні мережі і ігрові платформи технічно вимагають, щоб користувачам було не менше 13 років, відмічено, що кожен четвертий(25,1%) з підлітків нещодавно(тобто за останні 30 днів) піддавався кіберзалякуванню.

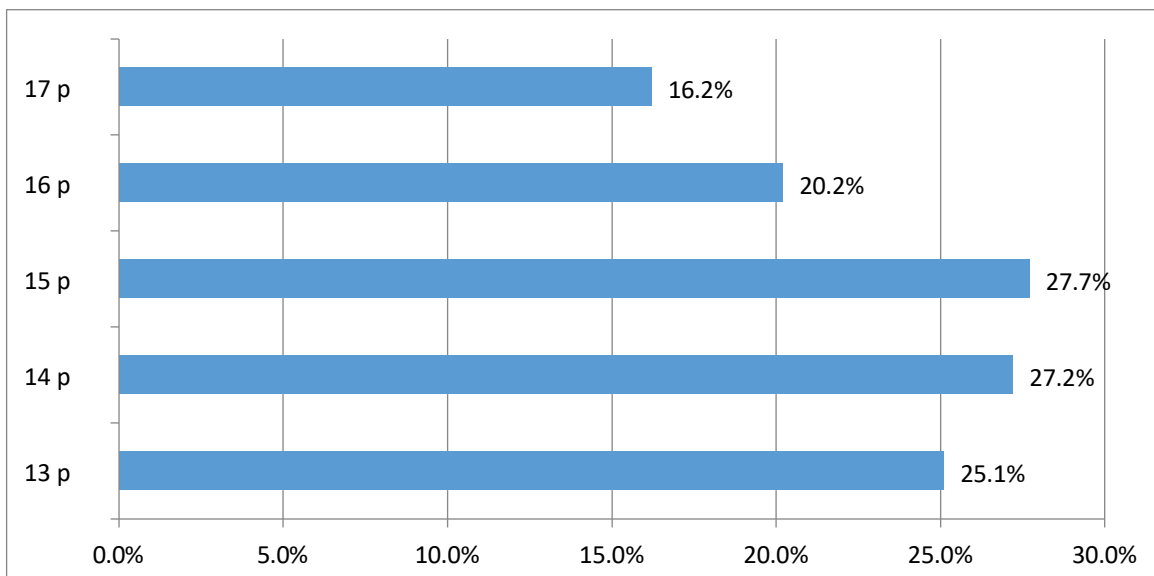

Рисунок 1 – Статистика жертв кібербулінга в 2025 році

Найбільш частою поведінкою, про яку повідомляється в цьому опитуванні, є обзивання: 32% підлітків заявили, що їх ображали в Інтернеті або по мобільному телефону. Менші долі говорять, що про них ширили неправдиві чутки в Інтернеті(22%) або їм прислали відверті зображення, яких вони не просили(17%). Близько 15% підлітків говорять, що стикалися з тим, що хтось, окрім батьків, постійно запитував їх, де вони, що роблять або з ким вони, тоді як 10% говорять, що їм погрожували фізично, а 7% підлітків говорять, що їм погрожували, поділилися їх відвертими зображеннями без їх згоди .

Таблиця 1 - Статистика кібербулінга за гендерною ознакою

Вид булінга	підлітки	хлопчики	підвішочки	13-14 років	15-17 років	хлопчик і 13-14	хлопчики 15-17 років	дівчатка 13-14 років	дівчатка 15-17 років
Образи і цькування	32%	31%	32%	29%	34%	31%	32%	25%	36%

Продовження таблиці 1

Вид булінга	підлітки	хлопчики	підлітки	13-14 років	15-17 років	хлопчики 13-17 років	хлопчики 15-17 років	дівчатка 13-14 років	дівчатка 15-17 років
Відверті фото	17%	15%	19%	11%	22%	11%	18%	10%	25%
постійно запитують, де вони, що вони роблять або з ким вони, хтось, окрім батька	15%	13%	17%	12%	17%	12%	13%	12%	20%
фізичні загрози	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%	9%	10%
наявність відвертих зображень й їх без їх згоди	7%	5%	8%	4%	8%	3%	7%	5%	9%
будь-який кібербулінг	46%	43%	49%	42%	49%	41%	44%	41%	54%

Попри те, що немає гендерних відмінностей в тому, чи піддавалися вони коли-небудь жорсткому поводженню в Інтернеті, дівчатка-підлітки частіше, ніж хлопчики-підлітки, говорять, що про них поширювалися неправдиві чутки. Але при одночасному розгляді віку і статі видно додаткові відмінності: дівчатка у віці від 15 до 17 років виділяються тим, що з більшою вірогідністю стикалися з будь-яким кіберзалякуванням, в порівнянні з дівчатками-підлітками молодшого віку і хлопчиками-підлітками будь-якого віку. Близько 54% дівчаток у віці від 15 до 17 років стикалися хоч би з одним з шести видів кіберзалякування, тоді як 44% хлопчиків у віці від 15 до 17 років і 41% хлопчики і дівчатка в віці від 13 до 14 років говорять те ж саме. Ці дівчатка-підлітки

старшого віку також частіше, ніж дівчатка-підлітки молодшого віку і хлопчики-підлітки будь-якого віку, повідомляють про те, що вони є об'єктом неправдивих чуток і постійного спостереження з боку когось, окрім батьків. Усі результати відображені на таблиці №1.

Існують також відмінності залежно від доходів домогосподарств, коли йдеться про фізичні загрози. Підлітки з сімей, що заробляють менше 10 000 доларів в рік, в два рази частіше, ніж підлітки, що живуть в сім'ях, що заробляють 30 000 доларів і більше в рік, говорять, що їм погрожували фізичним насильством в Інтернеті(16% проти 8%) .

Окрім цих відмінностей, пов'язаних з конкретною поведінкою, що викликає домагання, дівчатка-підлітки старшого віку особливо схильні говорити, що вони стикаються з декількома типами домагань в Інтернеті. Близько 32% дівчаток-підлітків стикалися з двома або більше типами онлайн-домагань, про які йшла мова в цьому опитуванні, тоді як 24% хлопчиків-підлітків говорять те ж саме. А підлітки у віці від 15 до 17 років частіше, ніж підлітки у віці від 13 до 14 років, ставали жертвами декількох видів кіберзалякування (32% проти 22%).

Кривдниками найчастіше стають ті, хто росте без заборон. Вони нікому не підкоряються і живуть не за правилами. Тим більше, якщо дитині хоч би раз вдалося добитися за допомогою сили того, що він хоче, а оточення поступилося йому в цьому, він і далі використовуватиме такий спосіб для досягнення бажаного результату. Зазвичай під поле зору булерів і їх цькування потрапляють ті, хто чимось відрізняється від своїх ровесників. Це можуть бути і психологічні особливості, фізичні дані, ті, хто відрізняється успіхами в навчанні, мають низьке матеріальне становище, або просто спокійні, чуйні, замкнуті, мають низьку самооцінку.

Найчастіше подібна проблема починає проявлятися в переході в середню школу з початком підліткового віку, а активно застосовуватися в старших класах. можна виділити певні вікові особливості старших класів, що вчаться. Переходячи в старшу школу, дитина почуває себе самостійнішою і дорослішою. Не відчуваючи на собі такого контролю, як раніше, діти прибігають до різних

негативних вчинків, серед яких може бути і булінг.

Також в середовищі старшокласників міняється структура колективу. Після дев'ятого класу деякі міняють місце навчання. Діти йдуть вчитися в ліцеї, технікуми, коледжі або інші школи. Але є і що залишаються в звичному для них середовищі. Знаходячись у вже знайомому місці і колективі, такі учні беруть владу у свої руки, чітко встановлюють свої лідерські позиції і починають домінувати над новачками, що з'явилися. Особливо це відбувається у тому випадку, якщо вони не приймають цінності, які сформовані в цьому колективі, тим більше намагаються їх заперечувати і демонструвати свої власні [1, с. 189].

Крім того, деякі «жертви» переслідувань в цьому віці можуть бути чітко визначені. Також старшокласники почувають себе доросліше і сильніше за інших учнів. В результаті, булінгу випробовують не лише однолітки, але і молодші школярі.

Що стосується загальніших чинників, що впливають на здійснення цькування, виділяємо наступні:

1. Індивідуальні, такі, що проявляються в агресії, видимості і комфортності.
2. Групові - несформовані ціннісні орієнтації групи, відсутність єдності, низька взаємодія, низький соціально психологічний клімат.

Можна виділити і інші чинники, серед яких :

- індивідуальні (завищена самооцінка, імпульсивність, фізіологічні і психологічні характеристики);
- соціальні (культ насильства в суспільстві, вплив ЗМІ, протиправна поведінка друзів, знайомих, яке є прикладом для дитини);
- сімейні(конфлікти в сім'ї, насильство, занадто високі вимоги батьків до дитини, надмірна опіка або відсутність контролю);
- педагогічні(мікроклімат учбового середовища(школи, класу)).

Є і інші загальніші базові причини цькування. Одним з них є нерівність. В цьому випадку слід говорити не лише про майнову або статусну нерівність, але і нерівності фізичній, інтелектуальній, по рівню здоров'я, за місцем

проживання, по рівню освіти, за кольором шкіри. Все частіше в сучасному суспільстві проявляється нетолерантність до інших, невизнання і нерозуміння їх цінностей. Враховуючи це, жертвою може стати будь-який учень, відрізняється від інших за певним критерієм.

Цькування можуть здійснюватися і для того, щоб зайняти бажану соціальну позицію, заявити про себе, показати свою індивідуальність. Для цього діти використовують жорстокість і агресію. Хоча проблема може полягати і в тому, що вони просто не знають, як поступати інакше, а за такими діями можуть бути приховані глибокі переживання.

Ще більшою проблемою є те, що більшість сучасних школярів вважають це нормою, а агресивна поведінка для них допустимо. Здійснюючи насильницькі дії, вони заробляють собі авторитет в очах однокласників і друзів, привертають увагу дорослих. Таким чином вони хочуть стати популярними, впливовими, зайняти лідерську позицію серед однолітків, змусити інших себе боятися і підкорятися.

Значний вплив роблять і особові чинники і певні індивідуально-психологічні особливості. Так, діти із запальним темпераментом і імпульсивним характером гіперактивні, частіше провокують конфлікти, більше схильні до агресивних проявів і цькування однолітків.

Здійснення насильницьких дій, провокує і егоїзм деяких школярів. Це може виражатися у бажанні домінувати над іншими, чим створити дружні стосунки в колективі. Причиною може стати спроба компенсувати певні невдачі і низьку шкільну успішність. У таких випадках булінг випробовують учнів, які краще вчаться, мають високі результати і вище оцінюються вчителями.

Однією з причин можна виділити і те, що самі жертви не проти такого відношення до себе. Деякі учені говорять про наявність ситуацій, при яких жертві вигідно займати таке положення.

Д. Ольвеус виділяє риси учнів, схильних до булінгу. Так, він пише про те, що кривдники мають високу міру агресії, через що і шукають спосіб як проявити її на однокласниках. Вони прагнуть до переваги над іншими, хочуть управляти людьми

і отримують задоволення від того, що їм підкоряються. Таким чином, вони почувають себе успішними і самовпевненими.

Свої відмінні риси мають і жертви булінга. Звичайно це діти, замкнуті в собі і сором'язливі. У них немає друзів і не спілкуються з однолітками. Не беруть участь в житті групи, не приймають її інтереси і цінності. Мають низьку самооцінку. Найчастіше, слабкіше за своїх ровесників.

Крім того, серйозний вплив робить і несприятливий клімат в шкільному середовищі. Часто буває так, що початок шкільному булінгу дають самі працівники школи. В першу чергу це відбувається тоді, коли учителя ігнорують і не визнають випадки булінга у своєму класі. Такі моменти безкарності ще більше провокують дітей до здійснення подібних дій і загострюють ситуацію.

Крім того, дуже часто трапляються ситуації, коли самі учителі висміюють і принижують учнів перед усім класом. Якщо учитель створює атмосферу психологічного комфорту, позитивного сприйняття учнями один одного, співпереживання, то в такому колективі спостерігатиметься толерантність і пануватиме доброзичливість. Проте бувають випадки необгрунтованого заниження оцінок, навішування ярликів, ігнорування думки учнів. Така поведінка педагога є поштовхом для наслідування дій у відповідь самими ж вихованцями.

Існують і певні ознаки, що характеризують цькування дітей самими учителями. Вони проявляються в наступному: систематичне заниження оцінок, зневажливе відношення до учнів із-за індивідуальних особливостей, регулярні приниження, зауваження і висміювання, постійна демонстрація відрази до дитини, за загальні провини, регулярно карають тільки одного і того ж учня, загрози, ушкодження речей учня зошита, кидати сумку та ін.).

Такі дії свідчать про нестачу толерантності з боку учителя і відсутності у нього ефективних дисциплінарних стратегій. Проблема полягає і в тому, що частіше усього булінг відбувається там, де контроль учителів зазвичай відсутній. Це можуть бути коридор, вбиральня, роздягальня, шкільний двір або взагалі дорогою додому.

Формує шкільне насильство і відсутність уваги до позашкільного життя.

На сьогодні тільки третина учнів залучена в позашкільні форми освіти. Внаслідок чого діти представлені самі собі. А надлишок вільного часу провокує різні негативні тенденції, у тому числі і булінг. Це пов'язано з тим, що за учбовий час учителя вже не контролюють учнів, а батьки до повернення з роботи не мають такої можливості. Саме тому не останню роль грають і сімейні чинники. В першу чергу, до причин, які можуть викликати агресивну поведінку, можна віднести відсутність турботи з боку батьків. Так, не маючи достатньої уваги з боку близьких, дитина намагається отримати його від інших, іноді і зовсім негативними вчинками. Але буває і навпаки, відчуваючи на собі занадто сильний контроль, дитина може виявляти знаки протесту. Серед них може бути і той же булінг.

Виділяють і такі сімейні чинники, як відсутність довірчих стосунків між дитиною і батьками, підтримки і згуртованості. Не виключенням є і домашнє насильство, і жорсткі методи виховання в сім'ї, які можуть провокувати агресивну поведінку дитини. Спостерігаючи в сім'ї сварки, колотнечі, зневаги і приниження, дитина починає діяти так само, копіюючи поведінку дорослих. Враховуючи це, можна робити висновки, що саме, сімейні стосунки можуть мати прямий вплив на поведінку дитини і позначатися на його моделі взаємовідносин з іншими людьми.

Роблять вплив на прояви булінга серед учнів і соціальні чинники. Насильство в школі дуже часто відбиває ситуацію, яка відбувається в суспільстві, а впливають на неї гендерні стереотипи, соціально-економічна нерівність і вплив засобів масової інформації.

Серйозний вплив на сучасних школярів роблять саме телебачення і інтернет. Фільми з сценами жорстокості і насильства мають серйозний вплив на поведінку дітей і формування їх життєвих цінностей. Переглядаючи їх діти, ідентифікують себе з героями таких картин і діють відповідним чином.

Розглядаючи ці причини, слід пам'ятати, що зазвичай вони діють в комплексі. І саме поєднання різних деструктивних чинників призводить до появи і розвитку проблеми булінга. Враховуючи це, слід зазначити, що процес

цькування відбувається при збігу наступних чинників:

- Беззахисність. Якщо жертва має сторонню підтримку, то знущання з неї швидко припиняються.
- неготовність до протистояння. Зазвичай агресори вибирають для цькування тих, хто слабкіше і не може дати відсіч. Якщо почати йому протистояти, ситуація припиниться, а кривдник стане шукати собі нову жертву.
- низька самооцінка. Неприйняття і невдоволення собою провокує і інших до такого відношення.
- Психологічні і соціальні проблеми. Комплекс неповноцінності, тривожність, невміння спілкуватися з однолітками, пасивність роблять дитину беззахисним і притягають агресора.

Таким чином, ми бачимо, що булінг приносить немало страждань, тому чим швидше буде покладений кінець знущанням, тим краще як для жертви, так і для тих, хто їх здійснює.

1.3 Механізми профілактики кібербулінга

У літературі міститься велика кількість робіт про булінг, а також про практичні кроки, які можуть бути зроблені батьками і учителями для зниження частоти і поширеності такої поведінки. Деякі роботи виходять з англomовного середовища і були розроблені в контексті соціальних норм і моделей поведінки в західних суспільствах. Проте, багато хто з рекомендованих засобів боротьби зі знущаннями виходить за рамки культурних меж.

Дітям слід прищепити один принцип, що вони не уміють розміщувати несприятливі речі; Інтернет-середовище дозволяє хуліганам залишатися анонімними. Оскільки вони анонімні, вони не бояться покарання, тому що їм не доводиться стикатися зі своїми жертвами. Батьки і учителі повинні знати про цей аспект кібербулінга, оскільки у хулігана мало стимулів припинити свою поведінку. Найкращий підхід може полягати в тому, щоб спонукати жертву покинути онлайн-платформу, використовувану агресором, тому батьки і учителі повинні навчитися користуватися Інтернетом і розуміти свої можливості.

Іншими словами, вони мають бути в змозі забезпечити інформоване і компетентне керівництво і керівництво для дітей, які схильні стати кіберхуліганями, а також для тих, хто може стати жертвою такої поведінки; Батьки і учителі повинні переконатися, що діти і підлітки розуміють, що вони можуть звернутися до дорослих у своєму житті, якщо вони піддаються кібербулінгу. У разі жорстокого поводження в Інтернеті, кібербулінга, кіберпереслідування або наближення хижака дитини попереджають, щоб він повідомив про це своїх батьків. Вони повинні розуміти, що на них ніхто не гніватиметься, а дорослі, що обіймають керівні посади, хочуть допомогти; Учителі повинні уважно стежити за онлайностосунками і завжди в соціальних мережах. Їх також просять допомогти учителям викоренити нешанобливий і жорстокий контент.

Дітей слід заохочувати документувати будь-які випадки кібербулінга, з якими вони стикаються, а також прищеплювати один принцип, що вони не уміють публікувати несприятливі історії, що Інтернет-середовище дозволяє хуліганам залишатися анонімними. Оскільки вони анонімні, вони не бояться покарання, тому що їм не доводиться стикатися зі своїми жертвами. Батьки і учителі повинні знати про цей аспект кібербулінга, оскільки у хулігана мало стимулів припинити свою поведінку. Найкращий підхід може полягати в тому, щоб спонукати жертву покинути онлайн-платформу, використовувану агресором; Батьки і учителі повинні навчитися користуватися Інтернетом і розуміти свої можливості.

З іншого боку, школа має бути в змозі забезпечити інформоване і компетентне керівництво для батьків і для дітей, які схильні стати кіберхуліганями, а також для тих, хто може стати жертвою такої поведінки; Батьки і вчителі повинні переконатися, що діти і підлітки розуміють, що вони можуть звернутися до дорослих у своєму житті, якщо вони піддаються кібербулінгу. Вдома дітей і підлітків слід заохочувати використати соціальні мережі серед інших членів сім'ї, а не наодинці. Він може служити стримуючою силою зловмисної поведінки і сприяти зниженню поширеності кібербулінга; Батьки і вчителі повинні заохочувати дітей повідомляти про будь-які ситуації,

коли друг або одноліток піддається кібербулінгу , щоб це могло бути розслідувано; Батьки і учителі повинні стежити за тим, щоб діти розуміли, що кібербулінг небезпечний і може завдати реальної шкоди жертві. Часто це непомітно із-за «нереального» характеру онлайн-взаємодії; Хоча діти і підлітки мають право на певну міру конфіденційності в Інтернеті, батьки по-колишньому зобов'язані знати і розуміти, що їх діти роблять в цифровому середовищі. Вкрай важливо знайти баланс між втручанням і належним моніторингом участі дітей в онлайн-заходах.

Серед освітніх технологій в останні два десятиліття особливу актуальність придбали соціально-виховні технології, що безпосередньо пов'язане з сучасними викликами розвитку державного освітнього простору і стійкою соціально-економічною кризою в російському суспільстві, оскільки технології соціального виховання - це група соціальних технологій, орієнтованих на здійснення найважливішої функції суспільства - підготовку підростаючих поколінь до включення в громадське життя, до соціально нормованого функціонування в соціумі.

У свою чергу соціально-виховна технологія - це обґрунтована на основі педагогічної діагностики система, в якій реалізується алгоритм послідовних операцій для забезпечення гармонійної взаємодії особи з соціальним середовищем. Основними компонентами системи є цільова освіта, діагностичні процедури, вибір способів дії і їх інструментарію, оцінка результатів діяльності.

Слід зазначити, що на сьогодні відсутня стала класифікація соціально-виховних технологій. У науковому зверненні зустрічається широка різноманітність вказаних технологій, які умовно можна віднести до наступних груп : технології сімейного виховання; технології дошкільного виховання; технології соціально-педагогічних комплексів; технології додаткової освіти; технології трудового, професійного виховання і освіти; технології роботи з важковиховуваними дітьми; технології соціально-педагогічної реабілітації і підтримки дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності(інвалідів); технології реабілітації дітей з порушенням соціальних зв'язків і стосунків;

технології встановлення зв'язків з громадськістю(PR- технології).

Для відвертання цієї проблеми ми визначили наступні напрями профілактики булінга:

- сприяти відвертанням або припиненню поведінки учнів, яке може перерости у булінг;
- працівникам закладу уміти коректно реагувати на випадки появи булінга серед школярів;
- захистити жертв булінга і старатися всіляко їм допомогти;
- застосовувати певні дисциплінарні покарання;
- допомагати ініціаторам булінга змінити свою позицію;
- участь батьків в забезпеченні сприятливого сімейного середовища для розвитку дитини.

Існує також успішний досвід зарубіжних країн відносно профілактики кібербулінга. Ці програми включають програму Media Heroes в Німеччині, KiVa у Фінляндії і CyberProgram 2.0 в Іспанії. Кожна програма спрямована на розширення можливостей підлітків відносно розвитку соціальних і емоційних навичок. Це розширення прав і можливостей допомагає учням краще справлятися зі знущаннями, оскільки вони учать підлітків як реагувати, коли над ними знущаються, і допомагають вчителям і батькам правильно реагувати, коли вони дізнаються про ситуацію кіберзалякування.

Метою програми Media Heroes (Medienhelden) є «відвертання кіберзалякування, головним чином шляхом заохочення співпереживання, надання знань про визначення, інтернет-ризиках і безпеці, і правових наслідках, а також заохочення рішучих дій сторонніх спостерігачів. Програма була створена в 2019 році для учнів 7-10 класів. У той час було мало оцінених програм відвертання кіберзалякування, і дослідження показали, що до 20% учнів піддавалися кіберзалякуванню.

Існує дві версії програми Media Hero. І тим, і іншим управляють навчені і контрольовані вчителі. Перший навчає навичкам впродовж «тривалого періоду» або 45-хвилинного зайняття. Друга або «коротка версія» програми

навчає навичкам за один день з чотирма 90-хвилинним заняттям. Хоча обидві версії програми виявилися успішними, «Оцінка Media Heroes показала, що вона сприяла скороченню випадків кіберзалякування, а також підвищенню емпатії, навичок оцінки перспективи, самооцінки і суб'єктивного здоров'я, особливо серед тих, хто отримав довгу версію програми».

Перевага програми «Герої медіа» полягає в тому, що вона навчає вчителів викладати медійну грамотність своїм учням. Медіаграмотність дозволяє учням ознайомитися з текстом кіберзалякування. Вона інтегрована в існуючу шкільну програму. Він учить студентів дивитися на соціальні мережі і критично відноситися до того, що автор говорить у своєму тексті. Учні вивчають риторику, використовувану в соціальних мережах, і ця медійна грамотність дозволяє учням краще зрозуміти мету публікації в соціальних мережах. Програма KiVa фінансувалася Міністерством освіти і культури Фінляндії.

Програма KiVa по боротьбі зі знуцаннями почалася в 2006 році в Університеті Турку у Фінляндії для учнів в віці від 7 до 15 років. Вона викладається у вигляді серії уроків для учнів і онлайн-ігор впродовж року, навчаючи дітей тому, як підтримувати і висловлюватися, якщо вони дізналися про те, що хтось піддається кібербулінгу [21].

Програма KiVa фінансувалася Міністерством освіти і культури Фінляндії. Програма KiVa по боротьбі зі знуцаннями почалася в 2006 році в Університеті Турку у Фінляндії для учнів у віці від 7 до 15 років. Вона викладається у вигляді серії уроків для учнів і онлайн-ігор впродовж року, навчаючи дітей тому, як підтримувати і висловлюватися, якщо вони дізналися про те, що хтось піддається кібербулінгу.

Втручання фокусується на реакціях свідків на ситуацію знуцань. Реакція на ситуацію знуцань отримує те, що програма KiVa має намір змінити. Мета KiVa — змусити оточення ідентифікувати себе з жертвою, а не з хуліганом. Виявивши жертву і відчувши співчуття до неї, агресор більше не отримуватиме позитивних відповідей або не привертатиме увагу. Програма спрямована на те, щоб позбавити владі пости хуліганів в соціальних мережах. Ця увага, як

правило, допомагає і підкріплює кривдника. Без підкріплення соціальна винагорода хуліганів і, отже, їх мотивація до хуліганства будуть усунені.

Ця програма не карає кривдника; замість цього він відмічає тих, хто підтримує жертв кіберзалякування. «Програма призначена для досягнення ефекту, передусім, шляхом заохочення потерпілих однолітків, що вчать до підтримки, а не до соціальної винагороди хуліганів. Крім того, дорослим (вчителям і батькам) надається інформація про булінг і ефективність втручання і відвертання». Це спрямовано на те, щоб зробити соціальні мережі безпечним простором для школярів, яким вони можуть користуватися для розвитку і емоційним залученням(тобто користь і задоволення).

У Іспанії в школах CyberProgram 2.0 викладають впродовж року у рамках 19 годинного заняття. «Було підтверджено, що програма зменшує агресивну/кіберзалякуючу поведінку». Програма ставить перед собою чотири мети на навчальний рік

- (1) виявити і осмислити цькування/кібербулінг;
- (2) проаналізувати наслідки булінга/кібербулінга;
- (3) розробити стратегії подолання для відвертання і скорочення булінга/кібербулінга;
- (4) розвивати позитивні риси, такі як емпатія, активне слухання і соціальні навички. CyberProgram 2.0 досягає цих цілей, розбиваючи програму на три модулі: «Концептуалізація і визначення ролей», «Наслідки», «Права і обов'язку» і «Стратегії виживання» .

У CyberProgram 2.0 є 25 різних дій. Перші п'ять завдань допомагають учням визначити, що таке кіберзалякування, наступні п'ять завдань вчать студентів аналізувати прямі і непрямі наслідки акту кіберзалякування, а програма завершується п'ятнадцятьма завданнями, призначеними для аналізу моделей залякування з точки зору жертва, агресор, спостерігач. Кожне заняття включатиме мету, спрямовану на підвищення співчуття, погляд на наслідки цього кіберзлочину, позитивні стратегії, щоб впоратися з цією ситуацією, а також обговорення або дебати.

Важливо розуміти, що кіберзалякування в школах не може бути усунене, але учитель може реалізувати програму по скороченню випадків кібербулінга і ефективному використанню соціальних мереж. Щоб цей або будь-який інший план був успішним, необхідно включити в нього дві частини. По-перше, це обов'язкове навчання батьків, учителів і персоналу кіберзалякуванню. Ця освіта допоможе дорослим підтримувати учнів, розуміючи, на яких сайтах знаходяться їх учні; вони також вивчають термінологію кіберзалякування. Крім того, вони будуть навчені тому, як стати союзником проти кіберзалякування. Це включатиме вивчення того, на що слід звертати увагу, якщо ви підозрюєте, що дитина піддається кіберзалякуванню, і до кого звертатися, якщо дитина стала жертвою кібербулінга. Друга частина навчатиме студентів щомісячній програмі, яка проводиться впродовж навчального року. Програма працюватиме з школярами, щоб вони стали союзниками проти кіберзалякування.

Таким чином, булінг це глобальне і масове явище, основою якого є влада, лідерство і конкуренція, організоване переважно дитячим колективом, в першу чергу в школі. Булінг охоплює нерівність сили і влади, що приводить жертву в стан, в якому вона не в змозі захистити себе від негативних дій. Тому виникає гостра потреба в підготовці педагогів і психологів з певними теоретичними знаннями, спеціальними навичками і вміннями, для попередження і подолання такого негативного явища, як булінг.

2. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПРОФІЛАКТИКИ КІБЕРБУЛІНГА В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА ПРИКЛАДІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

2.1 Цілі, завдання, зміст дослідження по вивченню проблеми кібербулінга в шкільному середовищі.

Спираючись на представлений теоретичний матеріал першого розділу моєї бакалаврської роботи, нами було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення рівня проявів кібербулінга серед старшокласників, його особливостей і причин. Також були досліджені рівень агресивності і конфліктності учнів, які є одними з першочергових чинників, що впливають на здійснення цього явища.

У роботі нами були використані наступні діагностичні методики:

1. Авторський опитувач «Шкільне цькування і булінг в інтернеті».
2. Авторська анкета «Кібербулінг і його прояви в середовищі».
3. Методика «Агресивна поведінка».
4. «Діагностика схильності до конфліктної поведінки».

Непоінформованість школярів про проблеми кібербулінга ми підтвердили і у своєму дослідженні. Для цього нами був розроблений авторський опитувач «Кібербулінг - це». Він спрямований на те, щоб перевірити, чи дійсно учні розуміють, що ж таке кібербулінг. Для цього з 7 запропонованих його проявів, серед яких : образливі вислови(пости), поширення чуток, фізичні загрози в мережі, поширення фото без згоди, поширення фото- мемів зі знущаннями, принизливі коментарі, цькування в листуванні, їм треба було вибрати ті, що, на їх думку, відповідають цьому явищу. Слід вказати, що усі вони є проявами булінга хоча мало хто з учнів, як виявилось, знає про це. Отримані результати зображені на рис. 2.

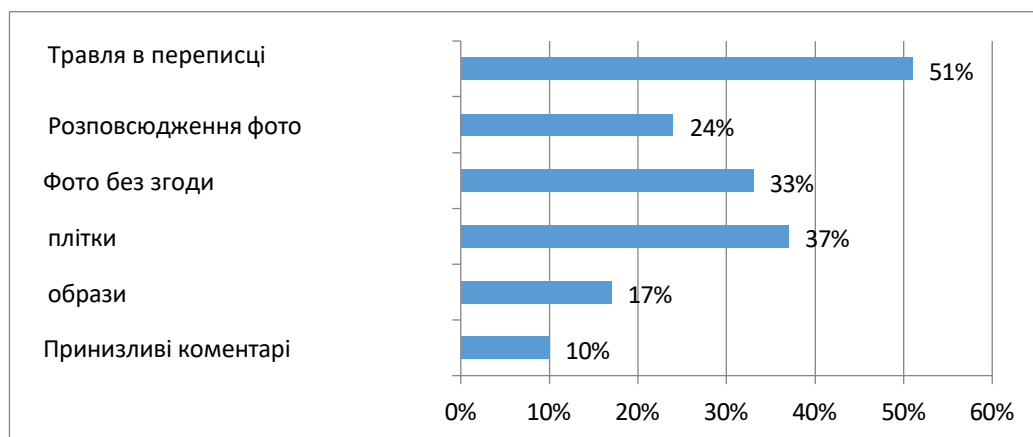

Рисунок 2. - Відповіді респондентів на питання «Кібербулінг - це».

Проаналізувавши відповіді старшокласників, ми бачимо, що більшість відповідей доводяться на цькування в особистих листуваннях, яке практично неможливо оцінити, оскільки цей особистий простір школяра - більше 50%, а найменше на принизливі публічні коментарі в мережі - 10%. Практично третина вибірки (33%) доводиться на поширення фото без згоди, а 37% на поширення чуток і пліток серед однокласників. Отже, виходячи з цього, можна зробити висновок, що переважна більшість старшокласників мають низьку обізнаність відносно цього поняття.

Авторська анкета «Кібербулінг і їх прояви в середовищі», складається з 20 питань з вибором варіантів відповідей. За допомогою кожного з них можна зробити відповідний аналіз і досліджувати рівень поширення кібербулінга у вибраному середовищі старшокласників, форми його прояву з якими стикалися учні, причини, які найчастіше є агресором, або проводиться робота по його попередженню і так далі. За результатами анкетування були отримані наступні дані.

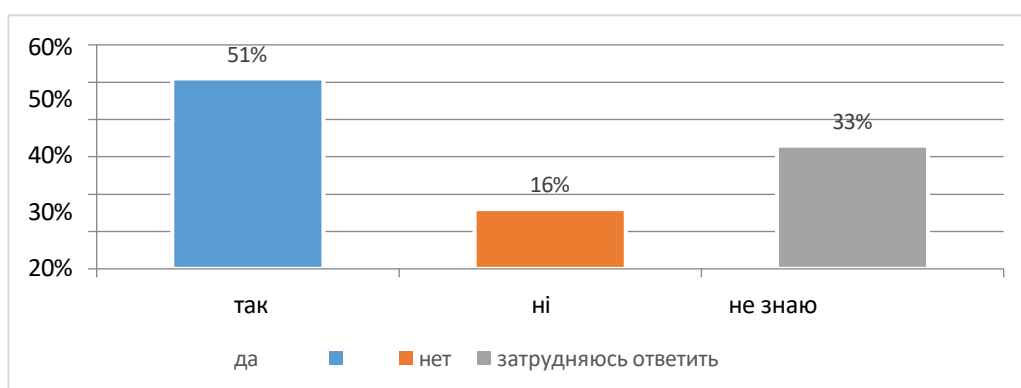

Рисунок 3. - Розподіл відповідей старшокласників на питання: «Чи знаєте ви, що таке кібербулінг?»

Відносно обізнаності учнів про явище кібербулінга можна говорити наступне : 51% старшокласників вказують, що вони знають, що таке кібербулінг, а 33% не змогли відповісти. Але є і ті, хто не знає, що це таке -16%.

Тому, ми бачимо, що більшість старшокласників вважають, що вони все ж обізнані про таку форму поведінки.

Отримані статистичні дані по участі старшокласників у булінгу показали наступне.

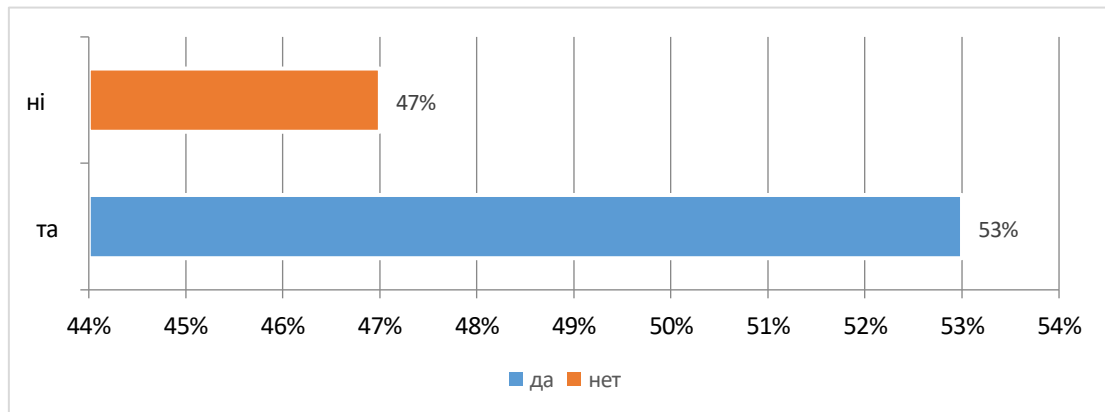

Рисунок 4. - Розподіл відповідей старшокласників на питання: чи Були ви учасниками кібербулінга?

Так, проаналізувавши відповіді опитаних респондентів, можна зробити висновок, що велика частина з них, а це 53% були учасниками кібербулінга, 47% - відповіли, що в таких діях не брали участі. Таке процентне співвідношення все ж свідчить про наявність і поширення цього явища в середовищі старшокласників. І хоча більшість учнів можуть і не бути прямими агресорами, проте в процес цькування вони можуть бути залучені в якості спостерігачів, що і дає такий високий відсоток участі. Вони можуть бути як пасивними (ті хто просто спостерігає, але не отримує задоволення від таких дій, проте і не стає на захист жертви), так і активними(підбурюють агресора, чим ще більше загострюють ситуацію).

Виходячи з отриманих даних відносно старшокласників до кібербулінга, ми бачимо, що велика частина учнів, які складають 69% від загальної кількості все ж мають негативне відношення до цього явища. Проте серед них знайшлися і ті, хто оцінив його позитивно - 4%. Значна кількість старшокласників - 27%, відповіли, що їм байдуже, головне, щоб не торкалося їх. Таку відповідь можна оцінювати також, як

позитивне відношення до цькування і байдужість до тих, хто стає його жертвою.

Оцінюючи співвідношення участі в кібербулінгі його учасників, було виявлено, що все ж переважає чоловіча стать, про що свідчить 67% відповідей респондентів. Проте і дівчатка, яких 33%, були учасниками цього явища. Проте останнім часом все більше росте кількість випадків кібербулінга і серед дівчат, про що і свідчить досить високий показник рівня їх участі отриманого в результаті анкетування.

Відносно участі в кібербулінзі і успішності можна зробити наступні висновки: 50% опитаних респондентів, які були учасниками цькування вчать на 7-9 балів. 35% старшокласників мають оцінки 4-6 балів. 4% - 1-3 бали. 11% що навчаються на відмінно - 10-12 балів також були учасниками кібербулінгу. Такі отримані статистичні дані свідчать, що все ж переважна більшість учасників шкільного кібербулінга мають низьку успішність.

Якщо говорити про учнів, які стикалися з приниженням в учбовому закладі, то їх кількість складає 26%, 33% - відповіли, що ні, але є і 41% тих, кому утруднювалися відповісти на поставлене питання. Як бачимо, згідно з отриманими статистичними даними приниження в цій школі все ж є присутнім. Варто відмітити і те, що реальний показник може бути вищий, враховуючи, що є високий відсоток тих, що обрали варіант відповіді «важко відповісти». Такі учні також можуть бути потенційними жертвами принижень, проте можуть боятися або просто не хочуть про це говорити.

Найбільш поширеними формами знущань, які випробовували старшокласники в школі : кепкування, зневага, використання образливих прізвиськ - 33%, поширення знущальних мемів і чуток - 23% учнів, поширювали фото без згоди - 12% дітей, 5% - отримували загрози фізичного характеру і 3% - інші види кібербулінга. Варто відмітити, що 24% учнів, на щастя, не піддавалися знущанням в школі.

Аналізуючи такі результати, можна зробити висновок, що найбільш поширеними формами кібербулінга в представленому учнівському середовищі є вербальні, які представлені у вигляді кепкувань, зневаги, використання образливих прізвиськ. Саме вони найбільш безпечні для жертви, проте залишаються безкарними для агресора. Можна припустити, що їх найбільше поширення пов'язане з їх прихованим характером. Що стосується відкритих форм цькування таких як побиття

і псування майна - вони зустрічаються дуже рідко, враховуючи найбільшу заборону на таку форму поведінки.

Причинами, по яких деякі учні стають жертвами знущань, на думку опитаних старшокласників, являється, по-перше, поведінка людини. Такий варіант обрали 24% учнів. Зовнішній вигляд, як причину цькування рахують 22%. Те, що людина не може за себе заступитися - 20%. 13% респондентів звернули свою увагу на варіант - фізичні обмеження.

Саму провокацію агресії вибрали - 12%. 9% - пов'язали причину знущань з матеріальним статусом. Такі відповіді опитуваних учнів свідчать про те, що сучасні школярі все частіше проявляють нетолерантність до інших, не визнають і не розуміють їх цінностей. Але гіршим в цьому є те, що, на їх думку, нерівність, як фізичне, інтелектуальна, по рівню здоров'я, так і майнове і статусне, дозволяє їм знущатися з інших.

Місцями, в яких найчастіше можна зіткнутися з кібербулінгом, старшокласники вважають: 28% - у Тік Ток, 24% - в інстаграмі, 21% - месенджери групові, 15% - зовнішні сайти в мережі Інтернет. Така статистика свідчить, що цькування переважно проходить там, де відсутній контроль учителів. А також отримані показники говорять про те, що такі ресурси потребують підвищеного нагляду з боку адміністрації, класних керівників і батьків.

На питання про те, як учні реагували на кібербулінг, коли ставали його свідками, були отримані наступні відповіді: переважна більшість старшокласників, були пасивними спостерігачами - 53%. Це звичайно ті, хто може і не відчувати задоволення від знущань, проте вимушені мовчати через страх або що не схиляються до підтримки жодної із сторін, оскільки не мають чітко певної позиції. 27% опитаних просто не звертали на це уваги. Ще 12% встали на сторону агресора і підтримували його. Цю частину старшокласників можна назвати активними спостерігачами. Тих, хто повідомив про здійснення знущань дорослих - не виявлено, а ось тих, хто встав на захист жертви - 8%. Такі результати свідчать про пасивність школярів і позицію невтручання. Сприяє цьому, по-перше, страх опинитися на місці жертви; по-друге, діти не упевнені в тому, що отримають підтримку і допомогу; по-третє, учні не знають

до кого звертатися.

Розподіл відповідей старшокласників на питання: «До кого б ви звернулися по допомогу, якби стали жертвою знущань»? показав, що маючи певні труднощі або проблеми, дитина не поспішає з ними ділитися і розповідати, щоб отримати допомогу і підтримку.

Переважає більшість опитаних відмітили, що у разі знущань, ні до кого б не зверталися, а вирішували проблему самостійно - 54%. 29% учнів шукали б підтримки у друзів. 13% старшокласників звернулися б до батьків. Ще 4% повідомили б про ситуацію класного керівника. До психолога не пішов би ніхто. Такі показники можуть бути викликані різними чинниками. По-перше, це може бути жах. Учні бояться, що їх не зрозуміють і не підтримають, оскільки вважають, що учителі не реагують на такі ситуації і не сприймають їх серйозно. А якщо про такий донос дізнається хтось з однокласників, то ситуація тільки погіршає і усі рахуватимуть жертву цькування «стукачем». Тому виникає наступний чинник - відсутність довірчих стосунків між дорослими і дитиною.

Оцінюючи реакцію учителів на випадки кібербулінга, можна сказати наступне: 45% опитаних вважають, що учителі покладають вирішення проблеми на них самих, не втручаються в їх стосунки, 37% учнів вибрали варіант, взагалі не звертають уваги на такі випадки і тільки 18% респондентів відмітили, що учителі намагаються знайти джерело і розібратися в проблемі. На нашу думку, така невтішна статистика може свідчити про те, що на випадки кібербулінга учителя або взагалі не звертають уваги і роблять вигляд, що не помічають такої проблеми, або просто не афішують її, можливо навіть намагаються умовчувати, щоб зберегти репутацію школи. Крім того, часто трапляється і так, що учителі підтримують кривдників і вважають винними самих жертв, а їх поведінка провокує агресію.

Таким чином, за отриманими даними проведеного дослідження ми бачимо, що проблема кібербулінга в представленому навчальному закладі все ж існує. Тому наступним кроком в ході дослідження стало виявлення чинників, що впливають на його виникнення.

Для оцінки схильності старшокласників до агресивної поведінки і їх

приналежності до певного її типу, а також визначення стриманості, нами була вибрана методика «Агресивна поведінка».

Анкета складається з 40 тверджень, що відносяться до агресивної поведінки і реакцій в певних ситуаціях. На кожне з них треба дати відповідь «так або ні». Згідно з ключем інтерпретації за кожну відповідь нараховується 1 бал. Після обробки даних можна оцінити до якого типу агресії належить опитуваний: прямою або непрямую, вербальною або прямою, або непрямую фізичною.

Таким чином, були отримані наступні результати, представлені на малюнку нижче. Там містяться 4 типи агресивної поведінки і показано, якому з них відповідає кожен з учнів.

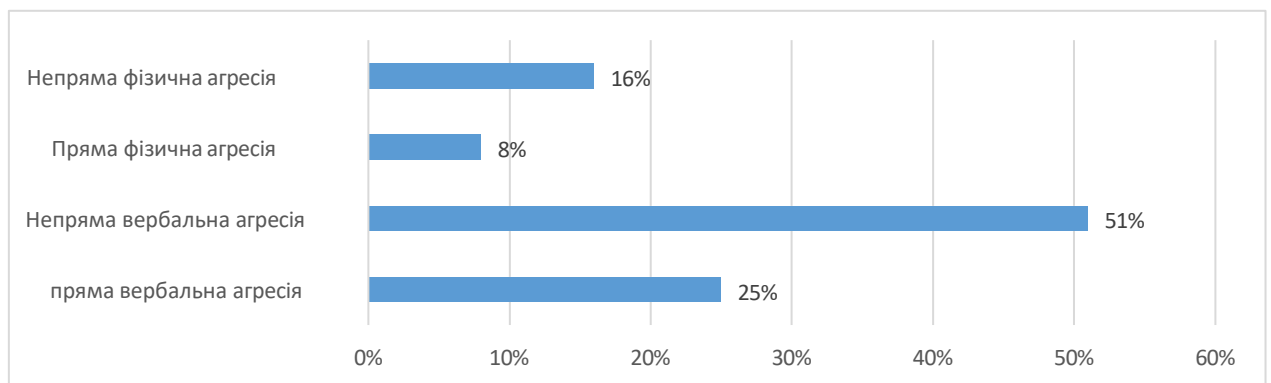

Рисунок 5. - Типи агресивної поведінки респондентів

Згідно з представленим малюнком ми бачимо, що серед старшокласників переважає використання непрямой вербальної агресії - 51%.

25% складає пряма вербальна злість. Непряму фізичну агресію використовують 16% учнів. 8% опитуваних властива пряма фізична агресія. Такі статистичні дані свідчать про переважання серед старшокласників легших типів агресивної поведінки.

Також за допомогою представленої методики можна досліджувати рівень нестриманості і стриманості. Це можна зробити за допомогою формули: Рівень нестриманості респондента = непряма фізична агресія + пряма фізична агресія + пряма вербальна агресія. Якщо сума балів 20 і більше, то такий результат говорить про нестриманість. Менше 20 - визначається як витримка.

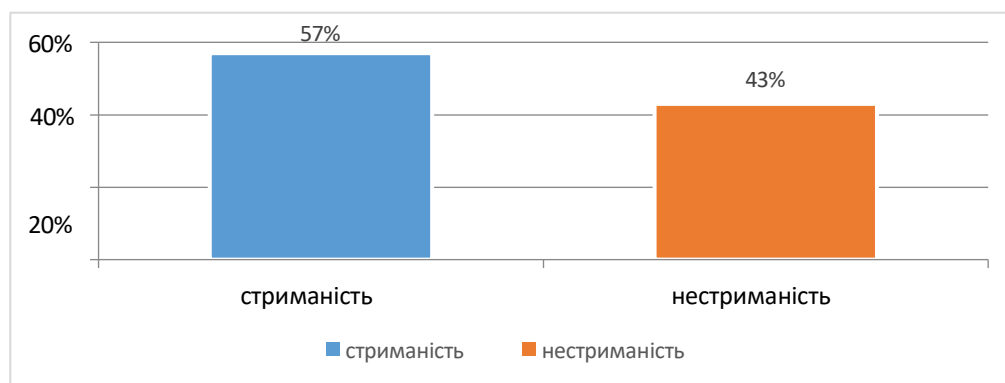

Рисунок 6. - Стриманість респондентів

Результати рис.5 вказують на переважання серед старшокласників нестриманості. Вона властива 28 учням, що складає 57% від загальної кількості. Стриманість характерна 22 учням, складовим 43% опитаних.

Згідно з цим, можна зробити висновок, що більшість старшокласників не мають навичок контролю своїх негативних емоцій, що і призводить до поширення явища булінга в шкільному середовищі. Такі результати проведеної методики свідчать про надмірну агресивність учнів до оточення, нерозуміння її наслідків, не здатність до саморегуляції, невмінні позитивно сприймати світ і конструктивно вирішувати конфлікти. Не готовність вибухнути при будь-якій незначній нагоді. З огляду на те, що такі спалахи агресії несуть негативні наслідки як для самого старшокласника, так і для його оточення, треба учити їх контролювати свої негативні емоції і дії.

Тривалі конфлікти негативно впливають на взаємовідносини, соціально-психологічний мікроклімат в шкільному середовищі і сприяють поширенню такого явища як булінг. В зв'язку з цим досить актуально дослідження способу поведінки в конфліктних ситуаціях. Для цього ми використали опитувач "Діагноста схильності до конфліктної поведінки К. Томаса". Анкета містить 30 питань, кожен з яких складається з пари суджень. Серед них треба вибрати те, що найтипніше для вашої поведінки.

Обробка даних здійснюється за допомогою ключа інтерпретації, який допоможе визначити спосіб поведінки, використовуючи опитуваний в конфліктних ситуаціях. Серед них автор методики виділив наступні:

- боротьба або конкуренція, що полягає в прагненні задовольнити тільки власні інтереси;

- поступливість - орієнтується на приношення в жертву власних інтересів заради іншого;
- компроміс - частково забезпечує інтереси обох сторін, за умови їх поступливості;
- співпраця - учасники шукають альтернативні шляхи рішення конфлікту, які задовольняти^[51] інтереси обох сторін;
- ухилення - пасивна поведінка, що виражається в небажанні співпрацювати з іншою стороною.

Результати дослідження представлені на рисунку 7 нижче.

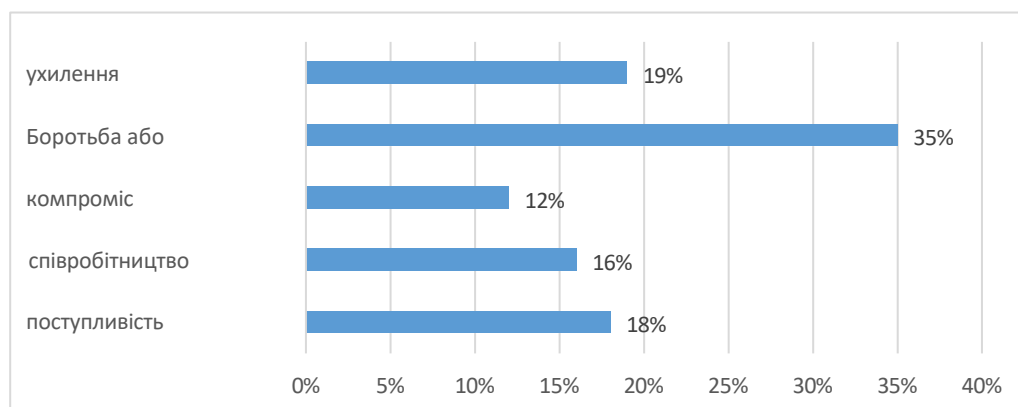

Рисунок 7. - Результати дослідження за методикою

Згідно з проведеною методикою, ми визначили, що при виникненні конфліктних ситуацій менше всього учні використовують компроміс. Лише 6 чоловік вирішують конфлікти таким чином(12%). За допомогою співпраці - 8 учнів, складових 16% опитаних. 9 учнів(18%) схильні до того, що треба поступатися при виникненні суперечок. 10 респондентів(19%) намагаються взагалі ухилитися від усунення конфліктів. Але, найбільша кількість старшокласників, схильні до того, щоб дозволяти спори за допомогою стратегії боротьби. Про це свідчать відповіді 18 учнів, складових 35% від загальної кількості. Така статистика демонструє, що учні при вирішенні конфліктів не бажають співпрацювати, знаходити конструктивні шляхи вирішення проблеми, задовольняючи обидві сторони. Вони намагаються задовольнити тільки свої інтереси, застосовуючи при цьому усі способи досягнення поставлених цілей. Хоча іноді такі способи можуть бути зовсім не коректні по

відношенню до опонента.

Таким чином, за результатами усіх проведених нами опитувань, можна зробити висновок, що проблема булінга в досліджуваному середовищі старшокласників, все ж існує: по-перше, більшість з учнів, хоча і говорять про те, що знають про це явище, але погано розуміють усю його суть і наслідки; по-друге, породжують його агресія, відсутність навичок саморегуляції і невміння робити поступки і співпрацювати в ході дозволу конфліктних ситуацій; по-третє, сприяє його виникненню безконтрольності і відсутності дієвих систематичних заходів по попередженню проблеми.

2.2 Програма соціальної профілактики кібербулінга

В цілях попередження кібербулінга в середовищі старшокласників був розроблений соціальний проект «Стоп кібербулінг»!

Актуальність проблеми

Надзвичайно важливу роль в соціалізації кожної дитини грає освітнє середовище. Саме у школі відбувається усебічний розвиток її особистості, талантів, здібностей, формування ціннісних орієнтації і високих моральних якостей. Освітній простір надає можливість для спілкування, в процесі якого дитина встановлює стосунки з однолітками, вчиться презентувати себе, відстоювати власну позицію і співпрацювати. Але головною умовою позитивної соціалізації дитини в шкільному середовищі є сприятлива атмосфера взаємодії і взаємоповаги між усіма учасниками учбового процесу.

Проте, дуже часто трапляється, що школа, яка має бути місцем, в якому панує здоровий психологічний клімат, гармонія, підтримка і повага, для деяких учнів стає місцем нестерпного перебування і дискомфорту.

Це зазвичай пов'язано з явищем булінга, яке останнім часом дуже поширене в сучасних російських школах. Булінг можна визначати по-різному. Кожен дослідник приводить власне визначення. Проте загальним для них усіх є те, що булінг - це насильницькі дії однієї людини відносно іншого з метою завдати йому моральної або

фізичної шкоди, принизити і таким чином затвердити свою владу.

Існують різні його особливості, види, причини, але головним є те, що усе це приносить нестерпні страждання тим, хто стикається з цим явищем. У дітей, що піддалися насильницьким діям відносно себе або булінг, що застосовують, проти інших, існує ризик виникнення чисельних емоційних проблем. Передусім, учні, є жертвами, часто страждають від соціального занепокоєння, самотності, відчуження, фізичних хвороб і низької самооцінки. У них також можуть розвинутися фобії, агресивна поведінка або депресія. Деякі учні пропускають школу, їх успішність падає або навіть зовсім кидають школу. Крім того, це може підштовхнути жертву до помсти і зведення рахунків.

Що стосується їх кривдників, використовуючи силу і агресію, щоб заподіювати страждання іншим, вони можуть взагалі перестати бачити різницю між добром і злом. А з часом вони стають жорстокими дорослими. Хоча іноді в дорослому житті вони навпаки можуть відчувати провини і сором за свою поведінку. Саме тому важливо якомога раніше допомогти їм перестати знущатися з інших.

Враховуючи вищесказане, особливе значення придбаває питання пошуку ефективних підходів до організації безпечного учбового процесу. З метою подолання кибербулінга, а також забезпечення гармонійних взаємовідносин і сприятливого психологічного клімату в учбовому закладі можна використати різні методики. Одним з них є форум-театр, який ми і вибрали для впровадження нашого проекту.

Така методика досить дієва і ефективна в роботі із старшокласниками, враховуючи технологію його проведення. Це пов'язано з тим, що форум-театр є прекрасним способом формування стосунків і установок учнів за принципом «рівний рівному», навчає конструктивно спілкуватися, співпереживанню і взаєморозумінню, які і бракує учасникам булінга.

Цілі і завдання проекту

Метою проекту є надання інформації і отримання навичок рішення існуючих проблем старшокласників, раніше усього явища кібербулінга, за допомогою використання методики форум-театру.

Реалізація поставлених цілей припускає вирішення наступних завдань :

1. Вибір загальноосвітнього учбового закладу, в якому впроваджуватиметься проект.
2. Підбір і розробка діагностичного матеріалу для виявлення і оцінки рівня проявів булінга серед старшокласників.
3. Підготовка сценаріїв для проведення форум-театру.
4. Інформування учнів про впровадження проекту.
5. Створення сприятливого соціально-психологічного клімату і встановлення позитивного емоційного контакту із старшокласниками для проведення форум-театру.

Очікувані результати проекту

Впровадження проекту буде ефективним у тому випадку, якщо:

- зменшиться кількість учасників булінга і жертв цього явища;
- у учнів буде сформовано бачення булінга як негативного явища, вони зрозуміють усю суть його деструктивних наслідків, як для самого агресора, так і для жертви цькування.
- старшокласники усвідомлюють те, що тільки вони несуть відповідальність за свої дії;
- учні отримають досвід дозволу складних життєвих ситуацій;
- старшокласники будуть обізнані про те, куди звертатися за допомогою у разі шкільних знущань.

Тривалість проекту - 8 місяців (січень-травень 2025 року : підготовчо-процедурний етапи і аналітичний етап)

Кількісний і віковий склад цільової аудиторії проекту учні 6-10 класів у кількості 453 людини.

Для того, щоб підвищити ефективності запропонованих заходів нами також пропонується залучити викладачів і батьків з цієї проблеми через просвітницьку діяльність. Відносно шкільних заходів пропонується скласти наступний план на рік, а короткий перелік базових заходів можливо позначити таким чином:

- Співробітники школи здійснюють регулярний нагляд(моніторинг) в шкільних коридорах і зонах спільного користування(спортивних залах, ігрових зонах,

рекреаціях).

- Використання Інтернету в школі максимально кероване. Встановлені фільтри і списки обмежених сайтів і контенту.

- Учні не покидають територію школи після прибуття і до закінчення уроків згідно з розкладом занять можна тільки при відповідній заяві батьків і з відома адміністрації школи.

- Школа навчає персонал навичкам ненасильницького спілкування у вигляді лекцій, тренінгів, практичного заняття.

- У освітню програму включені профілактичні тренінги, психологічно ролеві ігри по темах толерантності, профілактики конфліктів і булінга. Класний керівник постійно впливає на соціально психологічний клімат класу.

- Класний керівник планує і проводить командоутворюючі ігри, заняття і вправи серед учнів.

- Шкільний психолог веде регулярну корекційну роботу впродовж учбового періоду з класами, окремими групами дітей окремими дітьми по дотриманню ними толерантності, уникненню проявів насильницької поведінки.

- Шкільний психолог, згідно із затвердженим планом роботи, досліджує психологічний клімат в класі, групову динаміку класу, емоційний стан учнів, проводить соціометрію для отримання інформації про взаємовідносини серед дітей. Отриману інформацію використовує для формування і корекції роботи психолога з класом.

- Шкільний психолог шляхом спостереження і аналізу розпізнає у учнів і працівників школи проблеми в міжособистісному спілкуванні адаптації до учбового колективу і надає їм своєчасну соціально-психологічну допомогу.

- Школа проводить просвітницьку роботу з батьками по уникненню і розпізнаванню насильницької поведінки до дитини/дитини, допомогти дитині у разі проявів булінга у рамках «Школи позитивного батьківства».

- На початку навчального року кожен класний керівник проводить 3 заняття, присвячених профілактиці булінга і насильству. На першому - знайомить з Антибулінговою політикою, на інших - опрацьовує з дітьми різні схеми дій в тій або

іншій ситуації.

- На початку навчального року(впродовж серпня) для працівників школи шкільний психолог і заступник директора школи по виховній роботі проводять ознайомлювальну зустріч по Антибулінговій політиці школи і дають чіткі інструкції і роз'яснення відносно протидії, реагування і профілактики насильницької поведінки в школі.

- На початку навчального року у батьківських групах класів в соціальній мережі розміщується для ознайомлення короткий витяг з Антибулінгової політики школи.

У жовтні в школі проходить просвітницький семінар для батьків школи для ознайомлення із стратегіями батьківської поведінки в тих або інших неприйнятних ситуаціях.

- Психолог школи постійно цікавиться інформацією про можливих інших профілактичних заходах, а також методах роботи як з кривдниками, так і з жертвами булінга, проводять самостійно або запрошують зовнішніх фахівців для навчання шкільного персоналу практикам профілактики булінга і роботи з випадками булінга.

- На сайті школи розміщена виписка з Антибулінгової політики закладу

Таким чином, нами була складена програма соціальної профілактики кибербулінга для школярів, яка містить в собі заходи для декількох цільових аудиторій - школярів, батьків і учителів.

У рамках пробного заходу, нами був проведений первинний комплекс просвітницького характеру, що складається з лекцій з просвіти учителів, батьків і школярів. Для того, щоб оцінити привабливість подібних заходів, ми провели соціологічне дослідження у рамках первинної вибірки школярів(50 чоловік), учителів школи(20 учителів) і батьків учнів (100 чоловік). Нами були отримані наступні результати.

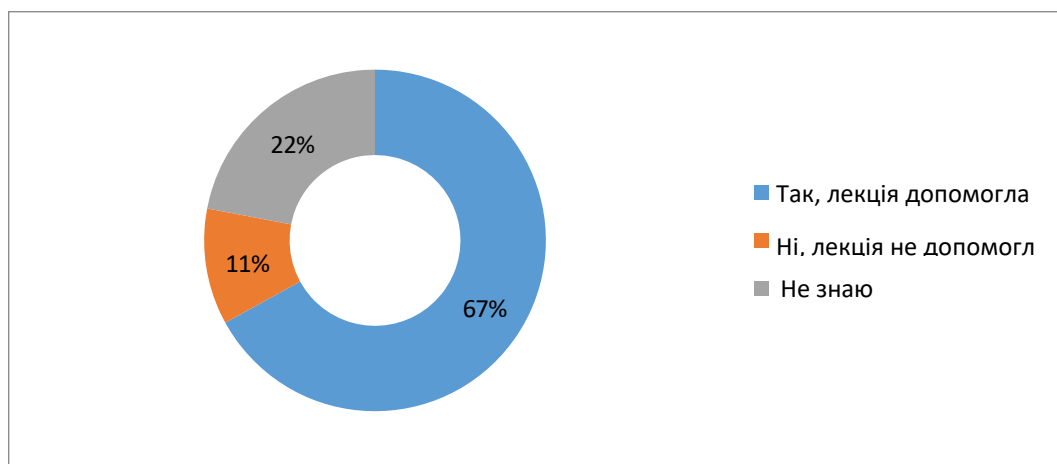

Рисунок 8. - Результати задоволеності школярів

На підставі малюнка видно, що більшість школярів відмітили, що для них проведені лекції виявилися ефективними, де більше 65% учнів відмітили, що змогли переоцінити поточну ситуацію в їх класі відносно однокласників або ж себе самих, а 22% не змогли оцінити корисності заходів для себе в силу замкнутості, наприклад, або ж неготовності поділитися власним досвідом(що надалі буде передане психологові і класному керівникові для подальшого спостереження). 11% школярів відповіли негативно про проведені заходи, оскільки або вже стикалися з подібною ситуацією або були її активними учасників(спостерігачем, наприклад).

Відносно ефективності заходів для учителів нами були отримані наступні дані.

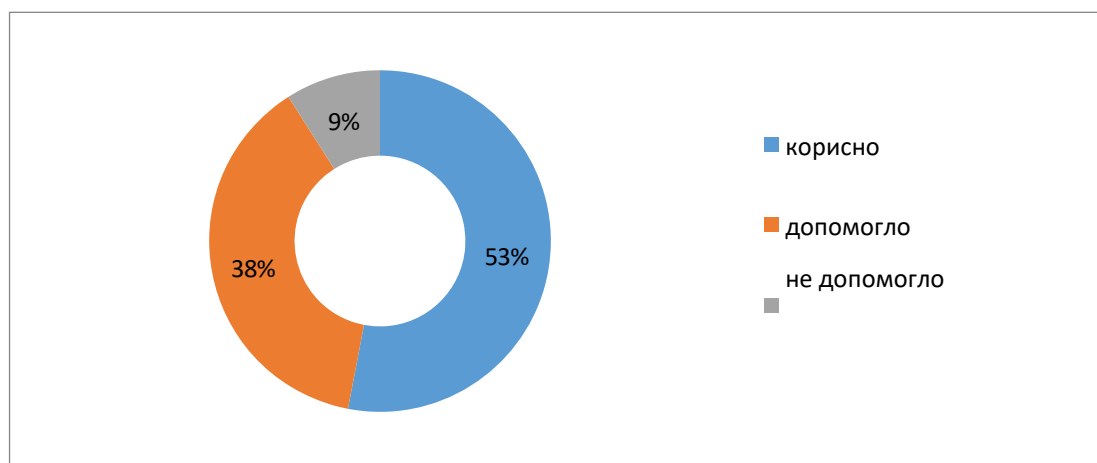

Рисунок 9. - Результати оцінки ефективності заходів для учителів

На підставі малюнка видно, що для більшості учителів подібні заходи носять позитивний ефект, оскільки більше 50% учителів сказали, що загалом інформація носила корисний характер, з якою вони були знайомі раніше в теорії і практиці своєї

роботи. Для практично 40% учителів подібні заходи допомогли скласти конкретний перелік заходів у своїй роботі або ж акцентувати увагу на окремих питаннях в поведінці їх учнів, що також слід вважати позитивною стороною, а для менш ніж 10% учителів ці заходи не відповідали очікуванням зважаючи на вже знайому для них інформацію або ж відсутності заходів допомоги для їх практики в профілактиці булінга.

Нарешті, розглянемо результати дослідження по вибірці батьків.

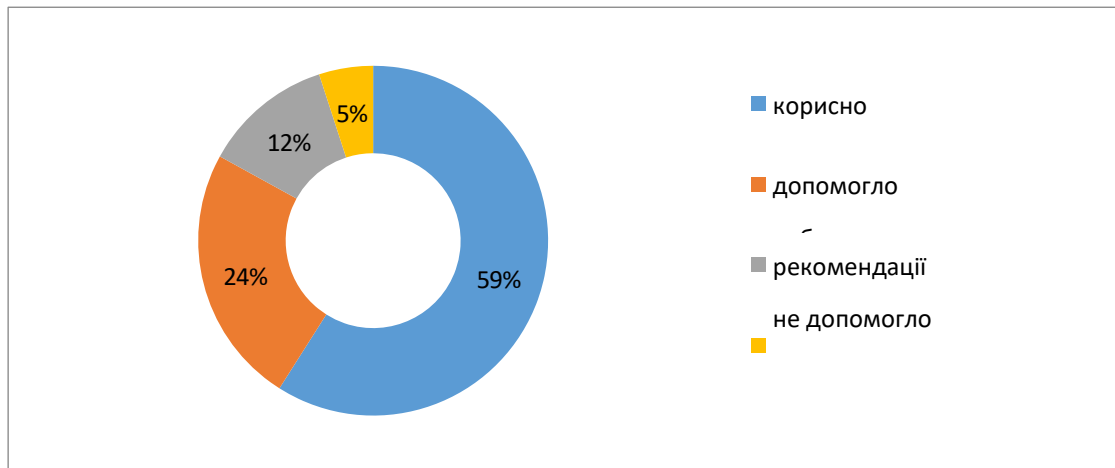

Рисунок 10. - Результати оцінки ефективності заходів дл батьків

На підставі малюнка видно, що для батьків у більшості випадків проведені заходи також носять позитивний ефект, оскільки батьки змогли переосмислити поведінку свого дитини-підлітка(практично чверть вибірки - 24%), а для 12% знайти певні інструменти діагностики і профілактики булінга для їх дитини в крузі сім'ї. Тільки 5% батьків відмітили, що для них ця тема не носила актуальний характер зважаючи на упевненість у своїй дитині(3%) або ж упевненості, що це проблема школи(2%). Окрім цього, більшість батьків відмітили, що готові брати участь далі в подібних заходах.

Таким чином, розроблені нами заходи є ефективними.

ВИСНОВОК

Булінг був визначений як утиск, дискримінація, цькування. Розкриваючи і аналізуючи його основні особливості, було визначено, що булінг є систематичним явищем, має умисний характер, беруть участь в нім три групи учнів(агресор, жертва і спостерігачі). Відбувається він там, де звичайна є нерівність фізичних, психологічних і соціальних можливостей. Є різні класифікації булінга, але усі вони включають такі аспекти, як фізичний, такий, що проявляється у вигляді насильства із застосуванням фізичної сили; вербальний - приниження і зневага; соціальний, такий, що має на меті виключити жертву з групи. Окремою його формою є кібербулінг, який отримав широке поширення з розвитком нових інформаційних технологій. Відбувається він за допомогою мобільного зв'язку, соціальних мереж і інших сучасних комунікативних технологій.

Кіберзалякування є зростаючою проблемою для підлітків у всьому світі. Роль менеджера з комунікацій у відвертанні кіберзалякування полягає в тому, щоб переконатися, що існує успішна програма відвертання кіберзалякування, яка інформує учнів, батьків, учителів.

На підставі теоретичного матеріалу нами було проведено аналітичне дослідження в загальноосвітній школі. Для виконання цього завдання був підібраний і використаний наступний діагностичний матеріал: авторський опитувач «Булінг - це», авторську анкету «Булінг і його прояви в середовищі, методику «Агресивна поведінка» і »Діагностика схильності до конфліктної поведінки».

Авторський опитувач «Булінг - це». був спрямований на те, щоб перевірити, чи дійсно учні розуміють, що ж таке булінг. Провівши таке опитування, було виявлено, що старшокласники не зовсім розуміють це поняття і його суть. при його здійсненні, причини по яких учні стають жертвами знущань, форми їх здійснення.

З методики «Агресивна поведінка» була отримана інформація про типи агресії старшокласників. Виходячи з отриманих даних було виявлено переважання вербального типу над фізичним, проте і другий також є присутнім. За допомогою представленої методики можна було виявити і рівень нестриманості і стриманості.

Отримані результати показали, що все ж нестриманість серед старшокласників переважає, оскільки учні не мають навичок саморегуляції і не уміють контролювати свої емоції і дії. Спосіб поведінки в конфліктних ситуаціях був досліджений за допомогою опитувача «Діагноста схильності до конфліктної поведінки». Отримані дані показали, що учні не уміють вирішувати конфлікти за допомогою співпраці, знаходження компромісу і поступок. Вони будь-якими способами намагаються задовольнити свої інтереси, у тому числі, використовуючи для цього не зовсім прийнятні методи. Крім того, під час дослідження було виявлено, що із старшокласниками майже не проводиться робота по попередженню явища кибербулінга, а якщо і проводиться, то дуже рідко. Зважаючи на це ми зробили висновки, що саме відсутність систематичних профілактичних заходів і сприяє поширенню цього явища.

Відповідно до цього ми розробили програму по попередженню кибербулінга в середовищі старшокласників за допомогою форуму «Стоп кибербулінг», мета якого полягає в наданні інформації і формуванні навичок рішення існуючих проблем учнів, зокрема явища кибербулінга. Участь в такій роботі є позитивною практикою і підготовкою до реальних подій і ситуацій що виникає в житті. Нами були сплановані заходи впродовж усього навчального року.

Для того, щоб підвищити ефективність запропонованих заходів, нами був складений план роботи відносно профілактики кибербулінга в шкільному середовищі для учителів, тобто з боку школи, яка містить в собі заходи для учителів, батьків і школярів. Основними засобами її реалізації виступають бесіди, лекції, вебінари і тренінги.

Для того, щоб перевірити ефективність розроблених заходів нами були проведені первинні лекції для кожного типу цільової аудиторії(школярі, учителі і батьки), після чого було проведено соціологічне опитування на предмет корисності проведених заходів, де в усіх трьох вибірках більшість відповідей були позитивними. Таким чином, був зроблений висновок про те, що розроблена програма має високий потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреевкова В.Л., Мельничук В.А., Калашник О.А. Протидія булінгу в учбовому закладі: системний підхід: методичний посібник. - Київ: ТОВ «Агентство Україна», 2019. - 132 с.
2. Ануфриєва Е.В., Набойченко Е.С., Ковтун О.П. Булінг і кібербулінг: проблема сучасного підлітка // Педіатрична фармакологія. - 2021. - Т. 18. - № 5. - С. 423-429.
3. Балюк В.П. Булінг: реалії і шляхи подолання : библиогр. указ. / В. П. Балюк, С. В. Спирикова, О. В. Токмиленко, О. Б. Чорніший. - Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленко, Бібліотека імені М. А. Жовтобрюха. - Полтава, 2019. - 16 с.
4. Белевич А. Булінг в школі: як розпізнати і протидіяти / А. Белевич, М. Малыгіна. — Текст : безпосередній // Директор школи. — 2021. — № 5. — С. 95-101
5. Блінова А.Е. Соціокультурні і психологічні вектори становлення особи : колективна монографія / А. Е. Блінова, С. И. Бабатіна, Т. Н. Дудко, А. М. Одінцева та ін., 2018. - 428 с.
6. Бородіна В.Н., Петимко А.И. Кібербулінг серед підлітків в освітньому середовищі як предмет дослідження // Світ науки, культури, освіти. - 2021. - № 6(91). - С. 154-1
7. Берон, Р., Річардсон, Д. Агресія / Р. Берон, Д. Річардсон. - Спб., 2014. - 112 с.
8. Гоніна О.О. Психологія розвитку і вікова психологія / О.О. Гоніна - С.: Кнакус. - 2020 - 150 с.
9. Гребеннікова О. А. Булінг в освітньому середовищі як загроза здоров'ю школярів / О. А. Гребеннікова, М. І. Добролюбова. — Текст : електронний // Концепт. — 2017. — № 59
10. Джуська А. В. Булінг - порушення права дитини на повагу його гідності // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. И. Вернадського. Юридичні науки. - 2019. - Т. 30(69), № 2. - С. 26-33

11. Дорожко І.І., Малихіна О.Е., Турищева Л.В. Насильство. Булінг. Проблема в питаннях і відповідях : навчань. метод. посібник. / І.І. Дорожко - Харків: ВГ «Основа», 2019. - 144 с.
12. Загоруйко С. Булінг в шкільному колективі: критерії прояву і напряду профілактики // матеріали в науково-практичній інтернет конференції студентів факультету початкового навчання - 2021 - С. 15-16
13. Капиренкова О.Н. Сучасне розуміння булінга в школі // Євразійський союз учених(ЕСУ) - 2020 - № 6(75) - С.58-62
14. Костенко А.А., Терсакова А.А., Твелова І.А. Науково-психологічна характеристика розвитку особистості в підлітковому віці в аналізі вивчення емоційних станів у підлітків // Проектування освітніх систем в умовах реалізації ФГОС. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Науковий редактор К.В. Шкуропий. Відповідальний редактор Е.А. Плужникова. - 2018. - с. 27-33.
15. Лоренц, К. Агресія (так зване «зло») / К. Лоренц. - Х.: Прогрес. Універс, 1994. - 272 с.
16. Макарова Ю.Л. Гендерні особливості поведінки учасників підліткової булінг-структури // Психологія. Історико- критичні огляди і сучасні дослідження. - 2017. - Т. 6. № 5А. - С. 181-192
17. Маланцева, О. «Булінг» в школі. Що ми можемо зробити?/ О. Маланцева // Соціальна педагогіка. - 2007. - № 4. - 90-92 с.
18. Мерцалова В. Булінг і агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема // матеріали в науково-практичній інтернет конференції студентів факультету початкового навчання - 2021 - С.21-22
19. Назаров В.Л., Авербух Н.В. Проблеми кібербулінга в школі // Освіта і наука 2022 – Т. 24, № 2 - С.169-205
20. Назаров В.Л., Горбунов Е.В., Колегова Н.С. Особливості пропаганди і маніпуляції в сучасному інформаційному просторі нових медіа // XXIII Міжнародна конференція «Культура, особа, суспільство в умовах цифровизації: методологія і досвід.